

КРИТИКА УНИВЕРЗАЛНОСТИ ИЗРАЗА МЕКЕ МОЋИ СА СТАНОВИШТА МАЛЕ ДРЖАВЕ

Мирослав Митровић*

Достављен: 24. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 19. 04, 16. 06 и 20. 10. 2022.

Тип рада: Оригинални научни рад

Прихваћен: 29. 10. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2205015M

Глобализација и развој информационих технологија значајно утичу на међународну политику и односе, све више их трансформишући према одредницама тврде и меке моћи. Овај наметнути и поједностављени бинарни контекст способности држава да утичу на друге, предмет је расправа са израженом тенденцијом успостављања што јасније дихотомије и оштре поделе на тврду и меку моћ. Покушаји квантитативних и квалитативних мерења сложених и комплексних друштвених показатеља меке моћи, међутим, наилазе на аргументоване критичке осврте. Заснованост критике мерења меке моћи темељи се на субјективности аутора, уској ниши делегираних показатеља, селективном и субјективном избору детерминанти, итд. Основна хипотеза рада заснива се на премиси нелинеарности укупног развоја држава и наметнутој подели на моћне и слабе. Критика се заснива на успостављеним критеријумима које су наметнули „лидери“ мишљења, снажне и утицајне државе, које их пројектују у складу са својим потенцијалима, чиме уједно остварују управо меку моћ. Анализом теоријског оквира тумачења феномена меке моћи, рад доприноси успостављању њене корелације са факторима тврде моћи. Такође, анализом резултата ранијих истраживања, компарацијом, као и моделовањем, доприноси критици одрживости универзалног приступа меке моћи. Надаље, критичким освртом на постојеће примењене методе мерења меке моћи, уз сублимацију предложених ширих, објективнијих модела, рад пружа допринос основама пројекције меке моћи мале државе.

Кључне речи: *мека моћ, моћ државе, међународни односи, национална безбедност, мала држава*

* Институт за стратегијска истраживања, Универзитет одбране у Београду, Београд, Република Србија, miroslav.mitrovic@mod.gov.rs

Посматрајући државу са становишта отпорности према угрожавању националне безбедности може се закључити да је питање њене моћи уједно и питање њене слабости.¹ Отпорност једне државе према појавама угрожавања националне безбедности може се посматрати кроз утицај спољних и унутрашњих чинилаца. Предвиђање могућих слабости у систему националне одбране и безбедности, које представљају вероватне циљеве деловања противничких сила, свакако је од великог значаја. Ипак, елементи моћи, који у исто време представљају могуће слабости, веома је тешко измерити или квантификовати.²

Моћ државе и њена отпорност

Актуелни међународни односи утичу на сложеност питања анализе моћи државе,³ о којој се може говорити полазећи од Балдвиновог става, према којем је моћ потребно посматрати са становишта њеног контекста.⁴ Различити приступи тумачењу моћи доводе до другачијих исхода и истицања приоритета њених чинилаца. На пример, моћ државе може се идентификовати са материјалним (оружане снаге, популација са становишта старосне структуре, образовања и способности, економије, науке и технологије и степеном њиховог развоја, географским положајем, природним ресурсима, итд.) и нематеријалним показатељима (квалитет спољне политике, морална снага, национално јединство становништва, политички таленат и карактеристике лидера државе, итд.).

Теорију комплексног, вишедимензионалног, а тиме теже мерљивог приступа моћи, кроз увођење појмова „меке“ и „паметне“ моћи представио је Џозеф Нај, као резултат промена у глобалном безбедносном окружењу, који сукобљава раније реалистичке и конзервативне теорије моћи државе.⁵ Нај сугерише да моћ, утицајем глобализације и технологије, добија нове изворе и димнезије, чиме се утиче на измену њене саме структуре и појаве. Према њему, моћ више

¹ Miroslav Mitrovic, „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia”, *Security and Defence Quarterly* 34 no. 2 (2021), pp. 7-19.

² Miroslav Mitrović, „Kvalitativno komparativna analiza – moguća primena više vrednosnih modela u strateškim procenama”, u: *Zbornik radova XLVI međunarodnog simpozijuma o operacionim istraživanjima SYM-OP-IS 2019*, str. 592-597.

³ Гордана Мишев, „Показатељи безбедности и стабилности савремених држава”, *Војно дело* 3/2020, стр. 5-17.

⁴ David Baldwin, „Power Analyses and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, *World Politics* 31, No 2 (1979), pp. 161-194.

⁵ Joseph Nye, „New Dimension of Power”, *Foreign Policy*, Autumn 1988; Joseph Nye, „Soft power”, *Foreign Policy*, No 80, Fall 1990; Joseph Nye, *Soft Power - The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.

није тако опипљива, материјална и мерљива.⁶ Он износи идеју према којој индикатори моћи могу бити представљани кроз комплексно синергијско и хибридно тумачење такозваних традиционалних (тврдых) и меких показатеља у оквиру паметне моћи. Такође, сматра да ресурси меке моћи неопходно узрокују привлачност и разликују се у три основне категорије: култури, политичким вредностима и спољној политици.⁷ Нај сугерише да моћ не мора обавезно да изражава утицај, већ да се може користити као хибридни инструмент за превентивно одбрамбено одвраћање.⁸ На тај начин, моћ државе се може посматрати као превентивно изграђен систем њених капацитета отпорности према угрожавању националне безбедности.

Тумачење меке моћи заузело је централну улогу у контексту процене регионалних и глобалних сфера утицаја држава које теже ка значајној улози у светској политици. Према одређеним мишљењима, тумачење тврде и меке моћи, првобитно коришћене искључиво за карактеризацију спољне политике држава, почетком двадесет првог века почело је да се користи и у сфери унутрашње политике држава.⁹ Свеобухватно посматрано, израз мека моћ користи се у контексту процене потенцијала регионалних и глобалних сфера утицаја.

Може се рећи да се моћ државе исказује кроз интегративну корелацију чиниоца тврде и меке моћи. При томе, тврди чиниоци моћи су: политички чиниоци (организациона стабилност државе, владавина права и политичке слободе, корупција, суверенитет итд.); економски чиниоци (брutto национални доходак, стране директне инвестиције, спољни и јавни дуг, економски раст, незапосленост, животни стандард, итд.); енергетски чиниоци (степен енергетске зависности, расположиви енергетски ресурси, транзитни капацитети и потенцијали, активне енергетске резерве); демографски чиниоци (број становника, старосна и родна структура, природни прираштај, миграције); безбедносни чиниоци (буџет, стратешка документа, управљање и контрола, наоружање). Меки чиниоци моћи су знатно сложенији и, у начелу, представљају културни утицај, имиџ државе, идеолошки модел, јавну дипломатију, политички систем и културу, итд. Сажето, мека моћ се заснива на три извора, а по реду важности на првом месту је култура, затим политичке вредности, и, на крају, спољнополитички утицај. Култура и политичке вредности морају бити усклађене са панданима у циљном друштву, јер се подударношћу и жељом за усвајањем одређује величина емитоване меке моћи. Мека моћ ће имати позитиван утицај на циљну групу ако се спољна политика оцени као разумна, легитимна и морална.¹⁰

⁶ Joseph Nye, *The Future of Power*, New York, Public Affairs, 2011.

⁷ Joseph Nye, *Soft Power - The Means to Success in World Politics*, op. cit.

⁸ Joseph Nye, *The Future of Power*, New York, Public Affairs, 2011, p. 9.

⁹ Иван Радиков, Јана Лексютина, „Мякая сила” как современный атрибут великой державы”, *Мировая экономика и международные отношения*, 2012, № 2, с. 19–26.

¹⁰ Kıymet Yavuzaslan, Murat Cetin, „Soft Power Concept and Soft Power Indexes”, *Business Challenges in the Changing Economic Landscape* - Vol. 1/2016, pp 395-409.

Опште компоненте меке моћи

Истраживања указују на утицај производа културе на међународну јавност.¹¹ Међународни односи, али и искуства појединаца, настала на основу комуникације кроз производе културе, могу се посматрати као облик идеолошког и културног утицаја (меке моћи) који се остварује кроз јавне политике, вредности и културне димензије.¹² Неки ставови меку моћ структуришу кроз имиџ, афинитет и преференције према земљи, њен космополитизам и интернационализацију културних производа.¹³

Покретачи меке моћи огледају се у дипломатији, друштвено-политичком систему (политичке и грађанске слободе, слободан приступ традиционалним и електронским медијима, ниво општих грађанских слобода, транспарентност рада носилаца државних функција, ниво корупције, итд.), популарној и класичној култури (популарност и опсег језика, број добитника Нобелове награде у књижевности, извоз културних добара, итд.), образовању (број странаца који студирају на универзитетима, рангирање универзитета, итд.), и социо-економској категорији (иновације и патенти, развојна помоћ, итд.).¹⁴

Процена меке моћи сваке земље је различита, јер се и њени извори разликују. У савременим истраживањима, поред тврде и меке, све се чешће наводи и „оштра” моћ¹⁵, која се односи на ауторитарне режиме и њихову способност да пробијају, продру и перфорирају информационо окружење у демократским либералним друштвима.¹⁶ Оштра моћ се описује као део нове глобалне битке за вођење, куповину или приморавање на деловање политичким утицајем.¹⁷

Критички осврт на меку моћ

Као кључне компоненте меке моћи, Нај у радовима почетком деведесетих година прошлог века¹⁸ посебно истиче атрактивност културе и идеологије, међународних институција, унутрашње политичке културе и спољне политике. Међутим,

¹¹ Juliano Laran and Keith Wilcox, „Choice, rejection, and elaboration on preference inconsistent alternatives”, *Journal of Consumer Research*, Vol. 38 No. 2, pp. 229-241.

¹² Alexandre R. Neto, José M. de Sousa-Filho and Afonso C. Lima, „Internationalization of culture and soft power”, *European Business Review*, Vol. 34 No. 1, 2022, pp. 103-126.

¹³ Jonathan McClory, „The new persuaders: an international ranking of soft power”, Institute for government, 2012, www.instituteforgovernment.org.uk/, 10/02/2022.

¹⁴ Robert Łoś, „Siła współczesnych państw. Ujęcie teoretyczne”, *Przegląd Politologiczny*, 2/2018, pp. 31–44.

¹⁵ Malcolm Tull, *Soft Power in Action: A Case Study of Sri Lanka and the Port of Colombo*, Institute of International Maritime Affairs, Cultural Interaction Studies of Sea Port Cities (April 2019), pp. 181-204.

¹⁶ Christopher Walker and Jessica Ludwig, „From 'Soft Power to Sharp Power': Rising Authoritarian Influence in the Democratic World”, National Endowment for Democracy, Washington, D.C., 2017, pp. 8-25.

¹⁷ Anne-Marie Brady, „How China's 'sharp power' is muting criticism abroad”, *The Economist* 14 December 2017.

¹⁸ Joseph Nye, „Soft power”, *Foreign Policy*, No 80, Fall 1990.

наглашен утицај културе и идеологије оправдано је изложен критици. Наиме, сама култура је предмет стратегије, односно може се посматрати као стратешка култура која, осим својих облика испољавања, има и дубљу конотацију која је у вези са односом народа према питањима одбране и безбедности.¹⁹ Примери Совјетског Савеза, крајем осамдесетих година прошлог века, и САД, крајем двадесетог и почетком двадесет првог века, указују на то да популарна култура или идеолошки обрасци, који су атрактивни у одређеном раздобљу, када се примењују на силу, без развоја односа и добровољног прихватања, имају негативне ефекте и доводе до нарушавања опште меке моћи онога ко је спроводи.²⁰

Такође, несумњиво је да идеологија и институције имају изражен значај у процени меке моћи. То је посебно наглашено кроз успостављање и наметање одређених стандарда, правила и норми понашања у форми усмеравања државе у спровођењу унутрашње и спољне политике. На тај начин, постављене норме добијају статус универзалних и општеприхваћених. Оснивање међународних институција које промовишу ове норме омогућава успостављање повољног међународног амбијента за државу креатора, а друге државе, ради припадности организацији у којој имају политичке или економске интересе, заузврат, спроводе и подржавају норме и постављена правила.

Потребно је нагласити интеракцију и повезану условљеност тврде и меке моћи. Наиме, позитивна идентификација са ауторитетом у сфери тврде моћи, који има снажне оружане снаге, економију и утицај у међународним односима, значајно доприноси остваривању њене меке моћи. Генерално посматрано, сама чињеница да држава има моћне оружане снаге може послужити као извор дивљења и жеље за идентификацијом. На пример, уочи Другог светског рата, јапански милитаристи и кинески националисти били су инспирисани немачким војним моделом.²¹ Исто тако, јака економија се често користи као ресурс тврде моћи, наметањем воље преко трговинских санкција и ембарга. Али, економски модел и моћ државе такође могу бити ресурс меке моћи. Успешан модел економског развоја способан је да изврши магнетни утицај на друге, пре свега државе у развоју. Штавише, не само стварно стање привреде одређене земље, већ и предиктивне процене њених развојних перспектива, могу деловати као ресурс меке моћи.²²

---

¹⁹ Владимир Ајзенхамер, „Стратешке студије у служби хегемоније: поглед на стратешку културу из угла друге генерације”, *Војно дело* 4/2020, стр. 7-29.

²⁰ Изражени интервенционизам и готово арогантна униполарна доминација САД, оличена у самовољном и насилном кршењу међународних норми и правила (нпр. Косово, Ирак), довели су до ерозије меке моћи САД и јачања антиамериканизма у свету, и поред велике популарности америчке масовне културе. Исто тако, комунистички Совјетски Савез је свој утицај, који је кроз идеологију остваривао на велики број земаља које су тежиле да остваре сличан државни модел, драстично нарушио насилном одбраном идеолошког обрасца, интервенцијама у Мађарској и Чехословачкој.

²¹ Иван Радиков, Јана Лексјутина, „Мягкая сила’ как современный атрибут великой державы”, оп. цит. стр. 20.

²² Ибид.

Чини се исправније не разликовати тврду и меку моћ према ресурсима на којима се заснива, већ на основу природе њене примене („штап” или „шаргарепа/привлачност”). На пример, демократске вредности, које Нај назива ресурсом меке моћи, могу бити наметнуте и принудом, што је Вашингтон демонстрирао више пута. Степен ефикасности таквог наметања демократије силом доводи у питање вредности и искреност оних који их користе за постизање својих циљева. У овом контексту, не постоји алтернатива мекој моћи која се заснива на привлачности и усвајању без притиска.²³

Постоје становишта да све велике државе покушавају да у своје спољнополитичке стратегије укључе меку моћ, кроз три основне области деловања: јавну дипломатију, традиционалну дипломатију, развојне програме и хуманитарну помоћ.²⁴

И поред значајног потенцијала²⁵, често се пренаглашава капацитет утицаја јавне и културне дипломатије у процесу повећања меке моћи државе. Пренаглашен је утицај ширења иностране радио-дифузије, одржавања међународних информативних програма, спровођења програма образовне и културне размене. Потребно је нагласити да се наведени инструменти јавне дипломатије морају примењивати на основу реципроцитета, добровољног прихватања и осећаја искрене обостране користи. Такође, ефекти се не остварују преко ноћи, јер јавна дипломатија представља дуготрајан и суптилан приступ креирању позитивне слике у држави и иностранству. Истовремено, тековине јавне дипломатије могуће је брзо и готово потпуно разорити, посебно када се инструментима тврде моћи „брани” интересна сфера меке моћи (наведени примери СССР-а и САД). На овим основама, рационално је закључити да је ефикасан и дугорочно оријентисан развој меке моћи заснован на међународном праву, одсуству силе и унилатералних наметнутих решења, привлачности и разумној спољној политици прилагођеној историјским околностима. У актуелном тренутку, овакав приступ изградњи и пласману сопствене меке моћи у међународним односима има Кина.²⁶

Дихотомија пропаганде и меке моћи постоји, али није апсолутна, управо због повезаности и условљености меке и тврде моћи која представља реалистички оквир материјалног утицаја пропаганде (стимулације, награде, уцене, итд.). У пракси се и мека и тврда моћ често користе истовремено (нпр. економија) у облику пропаганде, што је најприближније „памятној моћи”. Закључивање да ли је реч о мекој или тврдој моћи заснива се на перцепцији и околностима примене (економске санкције – тврда моћ/економска помоћ – мека моћ; војна победа – према губитнику – тврда моћ/према неучесницима – мека моћ)

²³ Ибид, стр. 21.

²⁴ Ибид.

²⁵ Мирослав Митровић, „Јавна дипломатија у парадигми хибридног концепта сукоба”, *Војно дело*, 2/2018, стр. 309-325.

²⁶ На Конгресу ККП, одржаном 2014. године, председник Си Ђијаопинг је нагласио: „Требало би да повећамо меку моћ Кине, да дамо добар кинески наратив и боље пренесемо поруку Кине свету”. Asit K. Biswas and Cecilia Tortajada, „China's soft power is on the rise”, *China Daily*, 2018/02/23. <https://www.chinadaily.com.cn/a/201802/23/WS5a8f59a9a3106e7d0cc13d7b8.html>, 14/02/2022.

Мека моћ се ефикасно пласира кроз пружање међународне помоћи, која има за циљ промоцију односа донатора и примаоца, формирање позитивне слике о донатору у јавном мњењу примаоца и повећање међународног ауторитета донатора. Снажнији и дугорочнији ефекти помоћи су на страни отвореног и неселективног приступа. Наиме, САД су значајни међународни донатор, али је та помоћ често условљена индикаторима тврде моћи (припадност савезу, унутрашња политика, развој оружаних снага, процењени ниво демократије, итд). С друге стране, Кина не исказује селективност и не улази у унутрашње ствари држава, не бави се изменом политичке културе, не намеће своје друштвене норме, чиме успешно промовише свој систем и развија универзалнију форму меке моћи.

Културна и научна експанзија Запада се, у појединим случајевима, може изједначити са тврдом моћи. На пример, Болоњски процес, који се односи на образовање (мека моћ), бирократизацијом и присилом увођења (тврда моћ) изазвао је снажне негативне и умањено позитивне ефекте. У области науке, утицај који остварују „фактори утицаја“ база рангирања научних радова, такође су доминантно везани за западне земље. Наука и њен утицај се генерално може посматрати као мека моћ. Међутим, објављивање радова у научној периодици, која је рангирана као утицајна и референтна, условљено је тврдим елементима, као што су финансијске надокнаде пре разматрања рада за објављивање, плаћени језички сертификати препоручених фирми, итд. То је посебно испољено у области друштвених наука, док је у делу природних, медицинских и техничких наука ситуација повољнија, па је и проходност радова већа, што се може приписати конкретнијој примени достигнућа у овим областима. Наиме, критичке политичке и друштвене студије могу подстаћи другачије и критичко мишљење у друштву, те њихово контролисање на светској сцени помно спроводе „ауторитети“ научне заједнице. Као пример може послужити истраживање заступљености аутора у најбоље ранжираним часописима у области комуникације и медија према индексној листи *Scopus*. Студија указује на то да је међународно коауторство ретко, а аутори из развијених западних земаља владају готово целим доменом. Више од 95% часописа индексираних у *Scopus* бази журнала из ове области у власништву је развијених земаља, што одређује и садржај. Посматрајући категоризацију, највишег ранга су часописи са северноамеричким садржајем и веома ниским интернационалним индексима²⁷. Интернационалност настаје тек у следећим категоријама, а у још нижим категоријама појављују се и часописи из мањих земаља. Ово истраживање својим закључцима подржава теорију зависности,²⁸ која доводи науку и њен утицај из домена меке у наметнуту и на притиску засновану тврду моћ.

²⁷ Интернационалност подразумева заједничке или самосталне радове аутора из незападних земаља.

²⁸ Marton Demeter, „Nobody Notices It? Qualitative Inequalities of Leading Publications in Communication and Media Studies Research”, *International Journal of Communication* 12(2018), pp. 1001–1031.

Критика линеарног приступа мерењу меке моћи

Питање упоређивања меке моћи државе је комплексно и зависи од више фактора. Пре свега, мека моћ, њен развој и утицај су преваходно везани за државу као доминантни облик политичког организовања. Мека моћ организација може се поистоветити са капацитетима меке моћи лидерских држава у тој организацији (САД – НАТО, Немачка и Француска – ЕУ). Повећавање меке моћи зависи од капацитета и државе која их развија, али и од карактеристика државе према којој је ова моћ усмерена. Главни објекти деловања су такође државе, са различитим степеном развоја и политичког уређења. Држава која има амбицију да делује као субјект мора да уважи карактеристике државе објекта: ниво економског развоја, културу, етничку и религијску структуру, постојећи политички систем, ниво развоја опште културе и образовања, историјске чиниоце, спољнополитичке преференције и друго.

Актуелне анализе указују на неколико усвојених метода за одређивање скале меке моћи. Као општи индикатори одређени су: дипломатија, култура, државно управљање, образовање, пословање/иновације и дигитална комуникативност.²⁹ Институције које се баве проценама меке моћи користе различите методе прикупљања података у оквиру више поткатегорија. Такође, постоји више метода израчунавања, што подстиче провизорност и субјективност. Уочава се да су критеријуми засновани на тврдим показатељима, што даје предност снажним државама.³⁰ Узимајући у обзир да се мека моћ пројектује у складу са објектом, присутна је велика провизорност и општост закључака.³¹

Неке од критика актуелних метода „израчунавања“ меке моћи, а тиме и рангирања држава, јесу: несистематичност (различити извори), нестандартност (различити обрасци израчунавања), субјективност (полази се од себи својствених а не општих вредности), диспропорција (доминација великих држава), колизија (однос имиџа и меке моћи), одсуство оријентације (мека моћ је усмерена према одређеном објекту, и није апстрактна). Резултати добијени овим приступом су прилично дискутабилни и неуверљиви; квантитативна мерења имају превелику грешку засновану на великом броју претпоставки и поједностављивањима, а често су базиране на идеолошким и политичким основама.³²

²⁹ Jonathan McClory, „The Soft Power 30-Global Ranking of Soft Power 2019”, USC Center for Public Diplomacy, Portland, 2019.

³⁰ Jonathan McClory, „The new persuaders: an international ranking of soft power”, op.cit.

³¹ „Global Soft Power Index 2021: 15 Nations from MENA Feature”, *Brand Finance*, 25/02/2021. <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2021-15-nations-from-mena-feature>, 15/02/2022.

³² Иван Радиков, Јана Лексютина, „Мягкая сила’ как современный атрибут великой державы”, оп. цит. стр. 25.

Могући приступ развоју меке моћи мале државе

Велика хетерогеност савременог друштва условљава одсуство универзалне привлачности, те је немогуће говорити о универзалној мекој моћи. Такође, многи актери који имају веома развијену меку моћ у одређеним сегментима, у другима се доживљавају сасвим негативно и одбојно. На пример, САД имају снажан утицај на општу, популарну културу, али се у општем смислу доживљавају негативно у контексту свог интервенционизма.

Предуслов да једна држава развија сопствену меку моћ јесте њен стални развој и умножавање универзалних и посебних вредности, као што су: национална култура и наука, успешан економски модел, праведно друштво, мирољубива спољна политика, решавање међународних проблема, итд.³³

Да би мека моћ могла да се оствари, неопходно је да комуницира са свим јавностима. Унутрашња јавност која је свесна меке моће сопствене државе развија јачу кохезију, мотивисана је за нове напоре и оснажује сопствени идентитет. Јавност државе која је објекат деловања усваја културолошке обрасце, развија осећај идентитетске блискости и укоренење дубоки осећај савезништва и повезаности.

При томе, треба имати у виду да промоција меке моћи није и не сме бити поистовећена са пропагандом. Мека моћ заснована на пропаганди има краткорочне, у дужем периоду негативне ефекте по субјекат деловања и води ка губљењу поверења и репутације субјекта, и то не само код јавног мњења објекта деловања, већ и у широј међународној заједници. Снага меке моћи је у привлачности, одсуству присиле, насиља и уцене. Разлика између меке моћи и примене пропаганде јесте одсуство преваре, замене чињеница, дезинформација, једностране комуникације, убеђивања без могућности аргументоване расправе, итд.³⁴ Међутим, пропаганда, такође, може бити (не обавезно) заснована на привлачности. Она не искључује употребу разних опција за манипулацију умовима људи, што је несвојствено мекој моћи. Према одређеним ауторима, сусретне тачке концепта меке моћи и пропаганде су, огледно, поприште неолибералног и реалистичког приступа међународним односима. У реалистичком приступу нема разлике између пропаганде и меке моћи.³⁵

Потребно је нагласити да је степен утицаја меке моћи државе одређен њеном стварном, комплексном националном моћи, а тиме и општим имиџом. С тим у вези, могуће је претпоставити да држава може привремено учинити привлачним своја жељена, а не стварна достигнућа.³⁶ Такође, међународни имиџ не одређује директно и безусловно и меку моћ. Наиме, државе које имају снажан међународни

³³ Ибид, стр. 22

³⁴ Miroslav Mitrović, „Genesis of propaganda as a strategic Means of hybrid warfare concept”, *Vojno delo*, 1/18, pp. 34-49.

³⁵ Марина М. Лебедева, „Мягкая сила’: понятие и подходы”, *Вестник МГИМО-Университета*, 3(54)/2017, стр. 212-223.

³⁶ Иван Радиков, Яна Лексютина, „Мягкая сила’ как современный атрибут великой державы”, оп. цит. стр.23.

општи имиџ³⁷ не морају бити носиоци и експоненти меке моћи, напротив. Важна карактеристика државе која располаже меком моћи јесте стварање и неговање одређених вредности и норми, сопственог политичког и економског модела и њихово ширење и популаризација ван националних граница. У том смислу, само државе које су у стању да понуде сопствени систем друштвено-политичких вредности, а претендују на водећу улогу у светској политици, на статус центра моћи, могу имати меку моћ. Зато се концепт меке моћи првенствено налази у контексту карактеристика одређене историјске етапе у развоју САД, Совјетског Савеза и Кине.³⁸ Уочљиво је, такође, да су спољнополитичке амбиције таквих држава засноване на елементима тврде моћи. С тим у вези, долази се до закључка да су мека и тврда моћ неодвојиве и да држава која има претензије да буде субјекат у међународним односима мора синергијски и усаглашено да развија оба сегмента своје опште моћи.

Креирање меке моћи захтева одређивање њених компоненти. Узимајући у обзир да и мале државе могу, у односу на своју пропорцију, да остваре одређени утицај, посебно у свом окружењу, јавља се потреба њиховог приступа процени и развоју меке моћи. Постојеће методе су већ критички посматране и указују на могућност појаве велике дивергенције и значајне провизорности резултата квантитативног мерења меке моћи. Као алтернатива, могуће је одредити се за идентификацију области у којима се генерише мека моћ мале државе, са уважавањем субјективних одредница тврде моћи. Као основа могу послужити неке већ коришћене групе фактора: економски утицај, чланство у међународним регионалним институцијама и имиџ у суседним земљама, програми културне и образовне сарадње који се спроводе у региону, степен развоја билатералних односа и програми помоћи са државама.³⁹ Тиме је могуће развити модел развоја меке моћи којим се усваја компаративна анализа области њеног испољавања. Приступ се заснива на процени економског, политичког и културног утицаја државе у свету или региону. Економски утицај се посматра кроз призму страних инвестиција, програма развојне помоћи и популарности економског модела. Политички утицај може се оценити на основу односа са другим државама света или региона, међународног имиџа, спољнополитичке стратегије, као и учешћа у активностима међународних организација, док је културни утицај могуће проценити на основу анализе јавне дипломатије. Различитост и прилагођена флексибилност приступа анализи и моделовању доприноси објективизацији резултата.⁴⁰

³⁷ Рецимо, према критеријуму имиџа који се односи на сигурност, квалитет живота, стабилност и опште слободе, предњаче Исланд, Португал, Аустрија, Шведска, Швајцарска и Канада, односно државе које немају испољену меку моћ и не остварују утицај. Види: „Island najsigurnija zemlja na svijetu”, *Bankar*, <https://www.bankar.me/2019/02/02/island-najsigurnija-zemlja-na-svijetu/>, 17/02/2022.

³⁸ Иван Радиков, Јана Лексјутина, „Мягкая сила’ как современный атрибут великой державы”, оп. цит. стр.23.

³⁹ Иван Радиков, Јана Лексјутина, „Мягкая сила’ как современный атрибут великой державы”, оп. цит. стр. 25.

⁴⁰ Ибид, стр. 25-26.

Конкуренција различитих држава у области испољавања меке моћи је недовољно проучена, јер је већина научних радова усмерена на анализу одређене земље, без узимања у обзир активности других. Такође, често се посматра само утицај субјекта на објекат, без уважавања чињенице да је супротна страна такође активна, те да користи меку моћ као одговор.⁴¹ Планирање утицаја меке моћи треба заснивати и према дугорочности постављених циљева, па се деловања у култури, науци и образовању препознају као инструменти за остваривање дугорочних циљева, а медији као средство краткорочних циљева.⁴²

Закључак

Мека и тврда моћ представљају интегралну моћ државе, те их је немогуће одвојити. Чини се да је тврда моћ испред меке, а да је развој компоненти меке моћи условљен степеном развоја фактора тврде моћи. Општа, „паметна моћ” истиче доминантнији утицај меких компоненти. Разматрање меке моћи је, због испреплетаности индикатора, објективније са становишта мотива постављених циљева, а не структуре самог инструмента, који често има хибридную тврдо-меку структуру.

За мале државе је рационално да развијају својствени асиметрични приступ креирању моћи. Наиме, мале државе оскудевају у капацитетима тврдых елемената моћи. Али, њихово позиционирање и снага у међународним односима може значајно да се ојача асиметричним приступом развоју меких компоненти моћи, заснованом на прерогативним компетенцијама и вредносним капацитетима којима држава располаже, а која је могуће развити и унапредити. На тај начин подстиче се напор да се изађе из сиве зоне немоћи у међународним односима, где су мале државе увек под притиском, присиљене на ултимативна решења. Ојачавањем доступних елемената моћи, уз практичну спољну политику, са подршком доступних и економичних решења у домену тврде моћи, мала држава може остварити респектабилну позицију у међународној заједници.

Литература

[1] Biswas Asit K. and Tortajada Cecilia, „China's soft power is on the rise”, China Daily, 2018/02/23. <https://www.chinadaily.com.cn/a/201802/23/WS5a8f59a9a3106e7dcc13d7b8.html>, 14/02/2022.

[2] Brady Anne-Marie, „How China's 'sharp power' is muting criticism abroad”, The Economist 14 December 2017.

[3] David Baldwin, „Power Analyses and World Politics: New Trends versus Old Tendencies”, World Politics 31, No 2 (1979), pp.161-194.

---

⁴¹ Марина М. Лебедева, „Мягкая сила”: понятие и подходы”, оп. цит. стр. 219.

⁴² Ибид, стр. 220.

[4] Demeter Marton, „Nobody Notices It? Qualitative Inequalities of Leading Publications in Communication and Media Studies Research”, *International Journal of Communication* 12 (2018), pp. 1001–1031.

[5] Laran Juliano and Wilcox Keith, „Choice, rejection, and elaboration on preference inconsistent alternatives”, *Journal of Consumer Research*, Vol. 38 No. 2, (2011), pp. 229-241.

[6] Łoś Robert, „Siła współczesnych państw. Ujęcie teoretyczne”, *Przegląd Politologiczny*, 2/2018, (2018) , pp.31–44.

[7] McClory Jonathan, „The new persuaders: an international ranking of soft power”, Institute for government, 2012, www.instituteforgovernment.org.uk/, 10/02/2022.

[8] McClory Jonathan, „The Soft Power 30-Global Ranking of Soft Power 2019”, USC Center for Public diplomacy, Portland, 2019.

[9] Mitrovic Miroslav, „Assessments and foreign policy implementation of the national security of Republic of Serbia”, *Security and Defence Quarterly* 34 no. 2 (2021), pp. 7-19.

[10] Mitrović Miroslav, „Genesis of propaganda as a strategic Means of hybrid warfare concept”, *Vojno delo*, 1/18, (2018), pp. 34-49. <http://doi.org/10.5937/vojdelo1801034M>

[11] Mitrović Miroslav, „Kvalitativno komparativna analiza – moguća primena više vrednosnog modela u strateškim procenama”, u *Zbornik radova XLVI međunarodnog simpozijuma o operacionim istraživanjima SYM-OP-IS 2019*, (2019), str. 592-597.

[12] Neto Alexandre R., de Sousa-Filho José M. and Lima Afonso C., „Internationalization of culture and soft power”, *European Business Review*, Vol. 34 No. 1, 2022, pp. 103-126. <http://doi.org/10.1108/EBR-09-2019-0240>

[13] Nye Joseph, „New Dimension of Power”, *Foreign Policy*, Autumn 1988.

[14] Nye Joseph, „Soft power”, *Foreign Policy*, No 80, Fall 1990.

[15] Nye Joseph, *Soft Power – The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.

[16] Nye Joseph, *The Future of Power*, New York, Public Affairs, 2011.

[17] Tull Malcolm, *Soft Power in Action: A Case Study of Sri Lanka and the Port of Colombo*, Institute of International Maritime Affairs, Cultural Interaction Studies of Sea Port Cities (April 2019), pp. 181-204.

[18] Walker Christopher and Ludwig Jessica, „From 'Soft Power to Sharp Power': Rising Authoritarian Influence in the Democratic World”, National Endowment for Democracy, Washington, D.C., 2017, pp.8-25. <https://www.ned.org/wp-content/uploads/2017/12/Sharp-Power-Rising-Authoritarian-Influence-Full-Report.pdf>

[19] Yavuzaslan Kiyemet and Cetin Murat, „Soft Power Concept and Soft Power Indexes”, *Business Challenges in the Changing Economic Landscape - Vol. 1/2016*, pp 395-409.

[20] Ајзенхамер Владимир, „Стратешке студије у служби хегемоније: поглед на стратешку културу из угла друге генерације”, *Војно дело* 4/2020, (2020), стр. 7-29 <http://doi.org/10.5937/vojdelo2004007A>.

[21] Лебедева Марина М., „Мякая сила’: понятие и подходы”, *Вестник МГИМО-Университета*, 3(54)/2017, стр. 212-223. <http://doi.org/10.24833/2071-8160-2017-3-54-212-223>

[22] Митровић Мирослав, „Јавна дипломатија у парадигми хибридног концепта сукоба”, *Војно дело*, 2/2018, стр. 309-325. <http://doi.org/10.5937/vojdelo1802309M>

[23] Мишев Гордана, „Показатељи безбедности и стабилности савремених држава”, Војно дело 3/2020, стр. 5-17. <http://doi.org/10.5937/vojdelo2003005M>

[24] Радиков Иван, Лексјутина Јана, „Мякая сила’ как современный атрибут великой державы”, Мировая экономика и международные отношения, 2012, № 2, с. 19–26. <http://doi.org/10.20542/0131-2227-2012-2-19-26>

[25] „Global Soft Power Index 2021: 15 Nations from MENA Feature”, Brand Finance, 25/02/2021. <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-2021-15-nations-from-mena-feature>, 15/02/2022.

[26] „Island najsigurnija zemlja na svijetu”, Bankar, <https://www.bankar.me/2019/02/02/island-najsigurnija-zemlja-na-svijetu/>, 17/02/2022.

Резиме

Глобализација и развој информационих технологија значајно утичу на међународну политику и односе, све више их трансформишући према одредницама тврде и меке моћи. Овај наметнути и поједностављени бинарни контекст способности држава да утичу на друге, предмет је расправа са израженом тенденцијом успостављања што јасније дихотомије и оштрије поделе на тврду и меку моћ. Међутим, покушаји квантитативних и квалитативних мерења сложених друштвених показатеља меке моћи наилазе на разумну критику. Критика мерења меке моћи заснива се на субјективности аутора, уској ниши делегираних индикатора, селективном и субјективном избору одредница, итд.

Основна хипотеза рада заснива се на премиси о нелинеарности укупног развоја држава и наметнутој подели на моћне и слабе државе. Критика се заснива на утврђеним критеријумима које намећу „лидери” мишљења, јаке и утицајне државе, које пројектују критеријуме у складу са својим потенцијалом, чиме се истовремено постиже мека моћ.

Анализом теоријског оквира тумачења феномена меке моћи, рад доприноси успостављању њене корелације са факторима тврде моћи. Такође, анализом резултата ранијих истраживања, компарацијом, као и моделовањем, доприноси критици одрживости универзалног приступа мекој моћи. Надаље, критичким освртом на постојеће примењене методе мерења меке моћи, уз сублимацију предложених ширих, објективнијих модела, рад пружа допринос основама пројекције меке моћи мале државе.

Рад истиче да мека и тврда моћ представљају интегралну моћ државе, те их је немогуће одвојити. Чини се да је тврда моћ испред меке, а да је развој компоненти меке моћи условљен степеном развоја фактора тврде моћи. Општа, „паметна моћ” истиче доминантнији утицај меких компоненти. Разматрање меке моћи је, због испреплетаности индикатора, објективније са становишта мотива постављених циљева, а не структуре самог инструмента, који често има хибридно тврдо-меку структуру.

За мале државе је рационално да развијају сопствени асиметрични приступ креирању моћи. Наиме, мале државе оскудевају у капацитетима тврдих елемената моћи. Међутим, њихово позиционирање и снага у међународним односима може значајно да се ојача асиметричним приступом развоју меких компоненти моћи, заснованом на прерогативним компетенцијама и вредносним капацитетима којима држава располаже, а која је могуће развити и унапредити.

На тај начин подстиче се напор да се изађе из сиве зоне немоћи у међународним односима, где су мале државе, увек под притиском, присиљене на ултимативна решења. Ојачавањем доступних елемената моћи, уз практичну спољну политику, са подршком доступних и економичних решења у домену тврде моћи, мала држава може остварити респектабилну позицију у међународној заједници.

Кључне речи: *мека моћ, моћ државе, међународни односи, национална безбедност, мала држава*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodeo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

